

NYA SPECIALLEXIKA

Sedan gammalt finns i huvudsak två "ingångar" till ett språk, grammatik och lexikon. Grammatiken ger regler och strukturer, lexikon ord och deras betydelser. Men dessa båda hjälpmedel är i sin traditionella form ofta otillräckliga. Framför allt på lexikonsidan pågår en intressant utveckling. Här inventeras inte bara ord utan även t. ex. morfem och fraser, och i de fall orden fortfarande står i fokus kan dessa lexika vara disponerade på ett nytt sätt och lämna ny information.

Ett exempel är "Russkij asociativnyj slovar'" (1994), sammanställd i Moskva under ledning av Ju. N. Karaulov. Här presenteras resultatet av ett språktest. Som försökspersoner har använts studenter i åldrarna 17-25 år. Dessa har uppmanats ge en (verbal) respons på ett stimulusord. Varje person har fått ca 100 ord att reagera på. Totalt har 1.277 ord (inkl. vissa ordformer) givits som stimuli; antalet responser på varje ord har i många fall överstigit 500. Materialet är alltså stort. Av särskilt intresse är den mest frekventa responsen på ett stimulusord, som ibland kan vara språkligt väntad, ibland oväntad, "expressiv". Jfr å ena sidan *bumaga – belaja, predvidet'– buduščee*, å den andra *magazin – pustoj, mašina – vremeni*. Karaulov anser att detta lexikon avspeglar "den språkliga personligheten" hos den aktuella generationen ryssar.

Ett annat exempel är "Novyj ob'jasnitel'nyj slovar' sinonimov" (1995), sammanställd i Moskva under ledning av Ju. D. Apresjan. Synonymordböcker är ju i och för sig ingen nyhet, men denna har en speciell karaktär. Här finns endast några tiotal lexikonartiklar, vardera innehållande ett fåtal "synonymer", t. ex. "Golod, appetit", "Radovat'sja, likovat', toržestvovat'". Men dessa få ord är beskrivna i oerhört stor detalj. Informationen är uppdelad i olika zoner för olika egenskaper och aspekter, såsom betydelse, form, syntaktisk och lexikalisk "infattning", etc., allt beledsagat av ett rikt exempelmaterial. Man får t. ex. veta att *Appetit pojavljaetsja* är normalt, men inte *Golod pojavljaetsja*, att *čuvstvo goloda* är normalt, men inte *čuvstvo appetita*. En icke-ryss lär sig genom detta lexikon att aktivt använda ord med näraliggande betydelse på ett korrekt sätt. – Värdefull är också Apresjans fylliga inledning.

Det finns nu inte bara språk utan även metaspråk, vilka också kan behöva fixeras i lexika. Jag syftar här på den terminologi med vars hjälp vi beskriver språket – enkannerligen dess grammatik. För ryskans del existerar bl. a. sedan länge O. S. Achmanovas “Slovar’ lingvističeskich terminov” (Moskva 1969). Men alldeles nyss har det kommit en ordbok som ser på ryskan mera utifrån, närmare bestämt från dansk horisont, nämligen Lis Andersons “Russisk lingvistisk terminologi” (Akademisk Forlag, 1996). Eftersom kännedom om grammatisk terminologi ingår som ett moment i studieplanen på Russisk hovedfag hos oss i Tromsø är det tänkbart att denna bok kan komma till användning i undervisningen. Men ett problem består i att detta “språk” har nästan lika många “dialekter” som språkbärare, dvs varje aktiv forskare har sin egen uppfattning om termernas innebörd. Det är ibland svårt att förena studenternas rimliga krav på ett fast, klart definierat, lärostoff med den metodologiska pluralism som fortfarande kännetecknar russistiken.